

'DE BULDERLACH VAN HET HALFROND'

Vlaamse parlementaire humor in historisch perspectief

- **Bieke Nouws** * -

Toen Lode Vereeck in september 2011 minutenlang de draak stak met de ministers op de regeringsbanken, viel dit niet bij alle toehoorders in goede aarde. Ook buiten het Vlaams Parlement reageerden nogal wat mensen afkeurend op de schijnbaar lichtzinnige wijze waarop Vereeck en bij uitbreiding alle parlementsleden vandaag de dag zich van hun wetgevende taak zouden kwijten. Nochtans ging ook het schrijven van de eerste moderne grondwet in 1789 al gepaard met een dosis humor. Lijdt onze parlementaire cultuur aan een uitzonderlijk gebrek aan *sérieux* ? Of zijn humor en het parlement oude geliefden, waarvan we redelijkerwijs geen scheiding kunnen verwachten of verlangen ?

Het zittingsjaar 2011-2012 begon voor het Vlaams Parlement met enige opschudding. Een anonieme Vlaamse minister had via de pers zijn onvrede geuit over het strategisch investeringsbeleid van minister-president Kris Peeters, dat hij een 'bollenwinkel' noemde, waarvan deze keer de toekomstige uitbaters van een nieuw saunacomplex en megamanege mochten profiteren. Dit waren "bezwaarlijk strategische sectoren [te] noemen" vond Lode Vereeck¹. De fractievoorzitter van oppositiepartij LDD stond erom bekend vaak humor te gebruiken bij zijn interpellaties en hij greep ook deze gelegenheid aan om zich van zijn meest komische kant te tonen. In een geveinsde poging de minister-president te helpen bij het vinden van de 'rat', haalde hij op het spreekgestoelte een kartonnen bord boven met een foto van de regering en begon met het elimineren van de 'verdachten'. Minister Ingrid Lieten kon het niet geweest zijn, want "dan hadden we die informatie al lang [per ongeluk] in onze mailbox gekregen". Ook Philippe Muyters kon weggestreept worden, want "de cijfers die in de krant stonden, bleken correct"². Hilde Crevits zou dan weer te druk bezig geweest zijn met het doven van de lichten langs de autosnelweg en zo ging het maar door, tot heel het parlement in een staat van uitgelatenheid gedompeld was en zelfs de beschimpde regeringsleden het schouwspel giebelend waarnamen, de armen gekruist, achteroverleunend in hun zetel.

Het spelletje Cluedo leverde Lode Vereeck behoorlijk wat media-aandacht op. De Vlaamse openbare radio-omroep Radio 1 opende zelfs een debat met zijn luisteraars over de wenselijkheid van humor in het parlement. De reacties waren verdeeld en geven een bijzonder interessante blik op de populaire perceptie van politiek en parlement. Sommigen vonden het "geweldig", "een aanwinst voor het Vlaams Parlement" of alleszins "geen probleem". "Een beetje relativisme kan geen kwaad", vond luisteraar 'T'. Anderen waren echter minder enthousiast : "Het land zit in een zware crisis en die pipo's maken er daar een lachertje van", schreef iemand, "Heeft die man geen plichtsbesef?". Een andere kritische opmerking luidde : "Dat parlement stelt niks voor, het is op zichzelf al een grote klucht, dat zijn gewoon weer een bende minder werklozen, maar deze worden wel heel goed betaald om kluchten te vertellen". Of nog : "Het probleem met de discussies zoals we ze tegenwoordig vaker zien, is dat alles sexy moet worden ingepakt. Ik heb steeds vaker de indruk dat er meer werd nagedacht over de manier van brengen, dan over de inhoud"³. Grappenmakerij in het parlement : volgens sommigen was dit duidelijk niet te rijmen met de serieuze taak die deze instelling te verrichten had, maar tegenwoordig niet meer ernstig leek te nemen. De band tussen parlementaire politiek en humor zou echter

* Mijn dank gaat uit naar Prof. Dr. Marnix Beyen, promotor van de masterproef waarvan het onderhavige artikel een licht gewijzigde versie betreft. **1.** *Handelingen van het Vlaams Parlement*, 28.9.2011, vergadering 3, p. 11. (Te raadplegen via www.vlaamsparlement.be/parlementaire-documenten). **2.** Respectievelijk verwijzingen naar een pijnlijke affaire met een verkeerd geadresseerde mail van minister Ingrid Lieten en een notoire rekenfout van minister Philippe Muyters. **3.** *Radio 1*, 29 september 2011, old.radio1.be/programmas/peeters-pichal/meer-humor-nodig-politiek-bekijk-cluedo-sketch-van-lode-vereeck, geraadpleegd op 6 juni 2016.

wel eens eeuwig en inniger kunnen blijken te zijn dan vermoed, ook al spelen specifieke eigenschappen van de eigentijdse politiek een rol.

Sinds millennia is de mens gefascineerd door zijn eigen gelach en de oorzaken ervan. Plato en Aristoteles kwamen al met toonaangevende theorieën, gevolgd door Romeinse oratoren, met name Cicero, naar wiens geschriften eveneens teruggegrepen werd door de fysiologen en filosofen vanaf de zestiende en zeventiende eeuw. In de achttiende en negentiende eeuw wekte het onderwerp de belangstelling van verschillende psychologen en sociologen om vervolgens ook linguïsten aan het denken te zetten, literatuurwetenschappers, antropologen en, recenter, historici⁴. “*Le problème du rire est attrayant, auquel tout le monde a quelque peu pensé*”, noteerde de gerenommeerde Belgische filosoof Eugène Dupréel al in 1928, maar “*ce problème, s’il est facile à traiter, est difficile à résoudre*”⁵.

De disciplinaire kruisbestuiving heeft nog geen eenduidig slotakkoord opgeleverd, maar wel een waaier aan verklaringen voor de reflex tot lachen, heden doorgaans opgedeeld

in drie verklaringsmodellen. De *superiority*, *incongruency* en *relief theory* verklaren het lachwekkend effect van komische uitspraken en momenten respectievelijk vanuit een plots gevoel iemand te overtreffen, getuige te zijn van een abnormaliteit of verlost te worden van een opgebouwde spanning⁶. Weinig auteurs beweren evenwel alle geestigheden te kunnen duiden vanuit één van deze theorieën. Sigmund Freud zag bijvoorbeeld een rol weggelegd voor zowel het superioriteitsaspect als de incongruentie en de psychische verademing⁷. Hetzelfde geldt voor Charles Schutz, die beschouwd kan worden als de vader van de politiek-historische humorstudies. Diens overtuigende toelichting van het komisch succes van onder meer Aristophanes en Abraham Lincoln bevat eveneens de drie elementen.

Aangezien niet helemaal duidelijk is waarom we lachen, valt het theoretici ook bijzonder zwaar om humor te definiëren en humoristische van niet-humoristische te onderscheiden. Voor het huidige onderzoek is het humorgebruik bestudeerd tussen 2004 en 2014 in het Vlaams Parlement, tot 1996 *Vlaamse Raad* geheten en voor 1980 *Cultuurraad voor de Nederlandse Cul-*

4. ANTHONY CORBEILL, *Controlling laughter. Political humor in the late Roman Republic*, Princeton, 1996, p. 11; JOHAN VERBERCKMOES, *Schertsen, schimpen en schateren. Geschiedenis van het lachen in de Zuidelijke Nederlanden. Zestiende en zeventiende eeuw*, Nijmegen, 1998, p. 53, 57, 63; JAN BREMMER & HERMAN ROODENBURG, “Inleiding. Humor en de geschiedenis”, in *Homo ridens. Humor van de Oudheid tot heden*, Amsterdam, 1999, p. 19. 5. EUGÈNE DUPRÉEL, “Le Problème sociologique du rire”, in *Revue Philosophique de la France et de l’Étranger*, nr. 48, 1928, p. 213. 6. De superioriteitstheorie gaat terug op Plato en Aristoteles, werd gecanoniseerd door Hobbes en recent verdedigd door met name Charles Gruner. Incongruentie speelde een grote rol in de verklaringen van Cicero, Vives en recenter bij Michael Bakhtin en John Morreal. De *relief theory* gaat veelal terug op Freud en diens verklaringen vanuit het onbewuste, maar komt zelden voor op zichzelf. Zie o.a. JOHN MORRELL, “Humour and the conduct of Politics”, in *Beyond a joke. The limits of humour*, Basingstoke, 2009, p. 67; CHARLES GRUNER, *The Game of Humor. A comprehensive theory of why we laugh*, New Brunswick, 1997, p. 1, 12, 22, 24. 7. CHARLES SCHUTZ, *Political humor. From Aristophanes to Sam Ervin*, Rutherford, 1977, p. 27, 31.

tuurgemeenschap, een naam die van toepassing was bij haar oprichting in 1970, maar te beperkt voor de bevoegdheden die haar bij latere staats hervormingen werden toegekend. De analyse omvat slechts die momenten waarop er tijdens de plenaire vergaderingen luidop gelachen werd door (de) aanwezigen en er bovendien van 'gelach' wordt gewaagd in de verslagen. Bepaalde subtielere vormen van humor en grappen waar maar weinig mensen of tenminste parlementsleden om konden lachen zijn hierdoor wellicht onder de radar gebleven. Het gehanteerde selectie-criterium is dus een grof net, waarmee desalniettemin een representatief aantal grappen onderschept kon worden om zinvolle uitspraken te doen. Één dat door middel van digitale zoektechnieken toegepast kon worden op een volledig decennium uit het recente verleden, hetgeen tot voor kort, toen deze computertoepassingen nog niet beschikbaar waren, haast onbegonnen werk geweest zou zijn.

In de onderzochte periode, die zich uitstrekt over vier legislaturen, wijzigden de machtsverhoudingen en de samenstelling van meer- en minderheid verscheidene malen. Dit biedt het voordeel dat we tot op zekere hoogte de humor die eigen is aan een specifieke partij kunnen onderscheiden van die grappen die eerder samenhangen met bijvoorbeeld een plaats in de oppositie. Niet de vormen die

humor aannam, zoals ironie of sarcasme, staan hier overigens centraal, maar wel de doelen waarvoor het werd ingezet, wat ermee beoogd werd, het politieke of ander nut dat de sprekers zagen in een komische verpakking van hun boodschap. Het is overbodig te herhalen dat uitspraken over intenties een grote voorzichtigheid gebieden op het niveau van individuele passages en zeker algemene conclusies. De doelgroep en functie van humor kunnen voor een deel opgemaakt worden uit de reacties van de toeschouwers, die hier slechts gedeeltelijk in rekening gebracht zijn. De vereisten van een voldragen perceptieonderzoek zijn echter dermate hoog – de stenografen van het Vlaams Parlement specificeren niet wie er lachte en op welke toon, de beeldopnames die ter aanvulling geraadpleegd werden voor belangrijke passages tonen soms maar een deel van het halfroond en voor toehoorders buiten het parlement is het helemaal onbegonnen werk de meningen te reconstrueren voor een dermate lange periode in het verleden⁸ – dat dit geen onderdeel kan zijn van deze studie, noch er één hoeft te zijn, me dunkt, wanneer de focus ligt op intenties.

Historici van parlementaire geschiedenis lieten zich al vaker verleiden door vermeldingen van 'gelach' of sappige indicaties als '*rires ironiques à droite*' en '*hilarité générale et prolongée*' in de verslagen van

8. Het gaat om de officiële opnames van het Vlaams Parlement zelf, die geraadpleegd kunnen worden in de bibliotheek van het parlement voor de periode 1992-1994 en van 2002 tot heden (zie GUY VANTHEMSCHIE, "De instellingen van gewesten en gemeenschappen", in *Bronnen voor de studie van het hedendaagse België 19e-21e eeuw*, Brussel, 2009, p. 151). Sinds het begin van de huidige legislatuur (juni 2014) worden alle beeldverslagen ook online beschikbaar gemaakt, op het YouTube-kanaal van en het Vlaams Parlement en op haar website, via de desbetreffende vergadering. Zie resp. www.youtube.com/playlist?list=PL2Me7YU8JDuoIR8d0BNsrVjaqUFcyt_sW en www.vlaamsparlement.be/plenaire-vergadering#zoek-vergadering.

diverse parlementen. Eén van de eersten was Antoine de Baecque, die aantoonde dat er een plaats was voor humor in de hectische bijeenkomsten van de Franse Constituante⁹. Vooral de monarchistische congresleden bleken bewust humor te gebruiken tegen hun republikeinse collega's. Marnix Beyen, die de *Assemblée Nationale* van een eeuw later onder de loep nam, vond daarin andermaal bij conservatieve politici een groot enthousiasme voor humor als kritische spiegel, die ze de republikeinen voorhielden¹⁰. Philip Waller bracht als eerste de *laughter* in het Britse Lagerhuis in kaart, dat duidelijk onderhevig was aan culturele en politiek-strategische veranderingen in Victoriaans Engeland¹¹. Joseph Meisel verdiepte zich in het steekspel tussen Palmerston en Disraeli : een duel, uitgevochten met negentiende-eeuwse, civiele wapens, waaronder humor¹². En Mark Rolfe merkte op dat de alomtegenwoordigheid van politieke humor in Groot-Brittannië en Australië niet strookt met het plaatje van de Duitse filosoof en socioloog Jürgen Habermas van een rationele *public sphere*¹³.

Momenteel zijn de parlementaire humorstudies evenwel voornamelijk aan het doorbreken in de linguïstiek. Dankzij de voortrekkersrol van Villy Tsakona en Diana Elena Popa genieten met name de huidige Oost-Europese parlementen sinds enkele jaren behoorlijk wat aandacht¹⁴. De implosie van de Sovjet-Unie, waarin nauwelijks ruimte was voor parlementaire humor, dient daarbij vaak als uitgangspunt¹⁵. Zowel deze hedendaagse als historische studies wijzen (impliciet, soms expliciet en door hun juxtapositie) op de afhankelijkheid van humor van de historische context. Zoekt het eerste deel van dit betoog naar kenmerken van parlementaire humor die plaats en tijd overschrijden (gelijkenissen met parlementen op andere locaties en momenten), dan bezint het tweede om die reden over de specifieke context van het Vlaams Parlement in de eenentwintigste eeuw (verschillen), en hoe deze van invloed is op het humorgebruik. Het zijn precies de gelijkenissen *ondanks* de verschillen in context, zo zullen we kunnen besluiten, die opvallend zijn en de kern blootleggen van het verschijnsel parlementaire humor.

9. ANTOINE DE BAEQUE, "Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale (1789-91)", in *Homo ridens. Humor van de oudheid tot heden*, Amsterdam, 1999, p. 214-237. 10. MARNIX BEYEN, "De eerbiedwaardige onderbrekers. Ironie en pastiche in de Franse Kamer van de Afgevaardigden, 1890", in *Humor met een verleden*, Leuven, 2006, p. 235-272. 11. PHILIP WALLER, "Laughter in the House. A late nineteenth and early twentieth century parliamentary survey", in *Twentieth Century British History*, nr. 5, 1994, p. 4-37. 12. JOSEPH MEISEL, "Humour and Insult in the House of Commons. The Case of Palmerston and Disraeli", in *Parliamentary History*, nr. 28, 2009 (2), p. 228-245. 13. MARK ROLFE, "The pleasures of political humour in Australian democracy", in *Journal of Australian Studies*, nr. 34, 2010 (3), p. 363-376. 14. Tsakona en Popa verzorgden in 2011 de redactie van *Studies in Political History* : het 46^e deel van *Discourse Approaches to Politics, Society and Culture*, een reeks discours-analytische bundels waarin Cornelia Ilie in 2010 (dl. 38) humor al had aangeraakt als een interessant aspect van het parlementair taalgebruik. In 2013 volgde een gespecialiseerd nummer van de *European Journal of Humour Research*, waarin het duo Tsakona-Popa de inleiding geeft bij een reeks bijdragen, gepresenteerd op het congres van de *International Society for Humor Studies*, gehouden in juni 2012 in Krakau. 15. CEZAR ORNATOWSKI, "Parliamentary discourse and political transition. Polish parliament after 1989", in *European parliaments under scrutiny*, (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture), Amsterdam, 2010, dl. 38, p. 252.

*De 'lachende filosoof' Democritus (lett. 'gekozene door het volk')
overschouwt met satirische blik de stupiditeit des mensen. (LUCA
GIORDANO (1634-1705), Democritus, 1657-1658 – Olieverf op
doek. Brescia, Musei Civici d'Arte e Storia)*

Zoals Antoine de Baecque aantoonde, ontvond 'het eerste moderne parlement', de Franse *Assemblée Nationale*, vanaf 1789 onmiddellijk hoe onvermijdelijk het was dat de parlementaire ernst af en toe door een lachbui doorbroken werd¹⁶. Twee vormen van humor/gelach konden al snel onderscheiden worden. Enerzijds groeide er een 'groepslach', die het parlementair werk verzachtte en de samenhang onder zijn deelgenoten deed toenemen. Anderzijds toonden de conservatieve monarchisten voor het eerst het subversieve, delegitimerende potentieel van humor aan. Deze types zijn min of meer vergelijkbaar met de twee vormen van lachen die Eugène Dupréel onderscheidde: de verbindende *rire d'accueil* en polariserende *rire d'exclusion*¹⁷. In volgende twee paragrafen zal duidelijk worden dat beide varianten ook het recente humorgebruik in het Vlaams Parlement typeren en dat de spottende woorden van Lode Vereeck niet als heel uitzonderlijk beschouwd moeten worden. Daarna wordt zoals gezegd ingegaan op de factoren die de humor in de huidige Vlaamse assemblee verschillend maken van die in haar Franse voorganger eeuwen eerder.

I. De parlementaire groepslach

De Franse revolutionairen stonden aanvankelijk uiterst huiverachtig tegenover gelach in hun assemblee. Jolige toestanden waren

te mijden in de gloednieuwe politieke instellingen, want konden slechts hun waardigheid en legitimiteit aantasten en de aandacht afleiden van de rationele idealen die zij dienden te verwezenlijken. Bovendien had men een heilige schrik dat humor de zo gekoesterde nationale eenheid fataal zou worden. Het lachverbod stond strikt omschreven in de gedragscode van de *Tiers État* en zijn opvolger, de *Assemblée Nationale*¹⁸. De republikeinse moraal moest echter al snel toegevingen doen aan de *gaieté française* en de grenzen van de menselijke ernst. Paradoxaal genoeg groeide humor na verloop van tijd uit van een bedreiging voor de parlementaire samenhang tot een bron van collegialiteit.

Een politiek ritueel ontwikkelde zich, waarin ieder zijn rol te spelen had en dat de parlementairen verenigde als groep met een eigen "eigenaardige groepsgeest", zoals Henk te Velde het voor de Britse *Commons* noemde¹⁹. Een eeuw later waren de Franse vertegenwoordigers volledig gewend aan deze interne parlementaire spelregels, die met rationaliteit en volkssoevereiniteit overigens soms nog maar weinig van doen hadden²⁰. Het besef dat ze dit systeem samen in stand hielden, schiep een band onder de parlementsleden, die geregeld samen lachten bij de collectieve herkenning van bepaalde parlementaire geplogenheden²¹. Hoewel eenentwintigste eeuws Vlaanderen een heel ander decor biedt

16. ANTOINE DE BAEQUE, "Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale...", p. 214.

17. EUGÈNE DUPRÉEL, "Le Problème sociologique du rire...", p. 228-229, 231-241. Zie ook MARNIX BEYEN & JOHAN VERBERCKMOES, "Humor en collectieve identiteit. Bij wijze van inleiding", in *Humor met een verleden*, Leuven, 2006, p. 18-19. 18. ANTOINE DE BAEQUE, "Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale...", p. 217, 224. 19. HENK TE VELDE, *Sprekende politiek. Redenaars en hun publiek in de parlementaire Gouden Eeuw*, Amsterdam, 2015, p. 103. Zie ook *Idem*, p. 115-117. 20. *Idem*, p. 237. 21. MARNIX BEYEN, "De eerbiedwaardige onderbrekers...", p. 269.

en andere acteurs, is de dynamiek van het rolspel vandaag verrassend gelijkaardig.

Om te beginnen bedient huidig parlamentsvoorzitter Jan Peumans zich op een zeer vergelijkbare manier van humor als de voorzitter van de *Chambre des Députés* in 1890, Charles Floquet. Deze wist volgens Marnix Beyen “als de virtuoos van het parlementaire spel (...) bij zowat alle parlementaire groepen een groot moreel gezag op te bouwen”²². Ook Peumans verkiest subtiel optreden, niet zelden met een kwinkslag, boven een onverbiddelijke bewaking van het reglement en houdt daarmee de parlamentsleden in het gareel²³. Zo kon hij fractielid van de Socialistische Partij Anders (sp.a) Tine Soens voor één keer wel toestaan het woord te nemen tijdens de stemmingen, “omdat ze van het vrouwelijk geslacht [was] en West-Vlaamse en zo” en verantwoordde hij zijn niet-optreden na onderbrekingen door CD&V-vertegenwoordiger Eric Van Rompuy met de laconieke opmerking : “Meneer Santorum, dit is het normale gedrag van de heer Van Rompuy”²⁴. Met schimpscheuten als deze lijkt Peumans parlamentslid Van Rompuy net zo te benaderen als Floquet omging met de ‘woelwater’ in zijn assemblee, de graaf de

Bernis, met wie hij “voortdurend verbale steekspelen uitvocht” en die hij “als het stoutste kind van de klas voorstelde [en zo] van een politieke opposant reduceerde tot een stuk parlementaire folklore”²⁵.

Zowel in Frankrijk als in Vlaanderen zat de klas overigens vol met ‘stoutste kinderen’, die niet zaten op te letten, voortdurend probeerden hun spreektijd te rekken, te interveniëren zonder toelating of het reglement op andere manieren te omzeilen²⁶. Dergelijke overtredingen zijn zo herkenbaar dat ze vaak aanleiding geven tot kamerbreed gelach. Dezelfde dynamiek verleent aan zelfspot een integrerend effect. Alle parlamentsleden kunnen zich immers wel het ongemak inbeelden van iemand die met een grapje om genade vraagt bij zijn maidenspeech, de attributen voor zijn interpellatie vergeet mee te brengen of die onvoorbereid op het spreekgestoelte verschijnt, omdat hij of zij vroeger dan verwacht aan de beurt komt²⁷. Minzaam gelach volgde ook op verontschuldiging van Open Vld-vertegenwoordiger Bart Tommelein, bij een tussenkomst in maart 2012 : “Excuseer, meneer de voorzitter, ik zal heel kort zijn. Ik heb ook niet heel het debat kunnen volgen omdat men mij ondervraagd [geïnterviewd]

22. *Ibidem*. **23.** In juni 2014 stemde ook iedereen in met zijn herverkiezing. Zie *Handelingen*, 25.6.2014, 2, p. 8-12. **24.** *Handelingen*, 22.10.2014, 7, p. 69; 7.10.2009, 3, p. 28. Zie o.a. ook 18.12.2012, 14, p. 14 en 1.10.2014, 4, p. 40. **25.** MARNIX BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers...”, p. 270. Zie ook Henk te Velde (in *Spreekende politiek...*, p. 114-115), die het Engelse parlement vergeleek met een kostschool met bijhorende schooljongenshumor: een vergelijking die de parlamentsleden zelf al sinds de 17^e eeuw maakten. **26.** Zie o.a. *Handelingen*, 1.12.2010, 12, p. 21, 21.12.2010, 15, p. 34, 23.12.2010, 20, p. 34, 6.11.2013, 8, p. 61, 26.2.2014, 26, p. 28 (aandacht); 14.10.2009, 4, p. 46, 16.12.2009, 13, p. 24, 12.5.2010, 33, p. 44, 27.10.2010, 8, p. 15, 6.7.2011, 46, p. 17, 19.10.2011, 6, p. 8, 16.5.2012, 35, p. 7, 17.12.2013, 15, p. 8, 16.12.2014, 14, p. 30, 16.12.2014, 14, p. 54 (spreektijd); 20.3.2013, 30, p. 16, 2.4.2014, 31, p. 89 (intervenieren); 5.7.2005, 48, p. 21, 9.1.2013, 20, p. 47, 20.3.2013, 30, p. 39 (afdwalen e.d.). **27.** Dit begripvol toelachen contrasteert met het uittlachen van nieuwkomers in het Britse parlement, beschreven door Henk te Velde (zie deel IV); *Handelingen*, Stevaert, 26.1.2005, 18, p. 22 (zie ook De Wever, 23.7.2004, 4, p. 23); Meuleman, 20.3.2013, 30, p. 11; Diependaele, 20.12.2011, 16, p. 100.

heeft. (...) Maar ik moet toch mijn boterham aan iets verdienen, en dus moet ik hier een vraag stellen²⁸. Dat hierom hartelijk gelachen werd, zoals de video-opnames aantonen, geeft aan dat men niet al te veel graten zag in deze dagelijkse parlementaire realiteit. Het was vooral een herkenbaar tafereel, dat door Tommelein komisch beklemtoond werd : een voorbeeld van milde parlementaire zelfspot, zoals die ook in de *Chambre des Députés* in 1890 alomtegenwoordig was²⁹.

Rivaliteiten tussen partijen en tussen meer- en minderheid lijken te contrasteren met dit groepsgebeuren. Ook dit steekspel heeft echter een ritueel karakter, zoals Kris Peeters duidelijk beseftte bij veel van zijn geestige opmerkingen als minister-president. Nadat bijvoorbeeld eindelijk een akkoord bereikt was over de Belgische Plantentuin, begon hij zijn antwoord op de vragen van het parlement met de ironische bedenking : "Ik had gedacht dat er hier applaus zou zijn op alle banken, maar ik had beter moeten weten"³⁰. Ook met betrekking tot zijn initiatieven ter vereenvoudiging van de administratie in de landbouwsector had men zich "kunnen beperken tot felicitaties",

"maar", voegde hij eraan toe, "ik begrijp dat u [Stefaan Sintobin, VB] vanuit de oppositie een andere benadering volgt"³¹. Met dergelijke grapjes trachtte Peeters kritiek op zijn werk te relativeren en zijn eigen verdiensten in de verf te zetten³². Gelach is ook indicatief voor bepaalde rolverwachtingen op het moment dat deze niet worden ingelost. Zo weet Vlaams Belang-fractielid Wim Wienen zijn eensgezindheid met sp.a-minister Pascal Smet bijvoorbeeld aan een opkomend griepje, in plaats van gewoon te zeggen dat hij akkoord ging³³. Ook het gelach dat een uitdrukking als "de verzamelde oppositie" opwekt, is op zich al illustratief³⁴.

Door allerhande vaste gebruiken bloot te leggen, laat humor het parlementair werk aanvoelen als een doorsnee job met een eigen logica. Meer dan voor persoonlijke aanvallen, lijken Vlaamse parlamentsleden het te gebruiken om de grenzen tussen politiek (werk) en privé te bewaken. Daardoor kunnen de parlamentsleden na het debat de zaal verlaten en "vriendelijk met elkaar schertsen", zoals dat ook in negentiende-eeuws Frankrijk en Engeland al ging³⁵. Soms wordt de scheiding werk-privé ook nadrukkelijk gemaakt. Dat

28. *Handelingen*, 7.3.2012, 26, p. 13. 29. MARNIX BEYEN, "De eerbiedwaardige onderbrekers...", p. 266. 30. *Handelingen*, 12.12.2012, 13, p. 40. Zie ook 21.5.2008, 42, p. 15, 7.7.2010, 43, p. 17, 13.6.2012, 40, p. 40. 31. *Handelingen*, 11.5.2011, 35, p. 17. Zie ook 27.2.2008, 29, p. 27, 25.1.2009, 8, p. 49, 11.1.2012, 19, p. 25, 30.5.2012, 38, p. 37, 19.12.2012, 17, p. 49. 32. Deze strategie is deels zeker eigen aan Kris Peeters. In tegenstelling tot diens humoristische binnenkomers, gebruikte minister-president Leterme bijvoorbeeld meer korte tussenwerpingen. Minister-president Geert Bourgeois maakte dan weer minder grappen *tout court* (tenminste tot 2014). Vergelijk LANA COECK, ANDREA QUANTEN & DAVE GELDERS, *Debatstrategieën en -tactieken van politici in televisie(s)t(r)ijd*, Brugge, 2009, p. 119 ("Een grappige interventie kan een verhit debat ontminnen of voor een luchtige sfeer zorgen"); DON NILSEN, "The Social Functions of Political Humor", in *The Journal of Popular Culture*, nr. 24, 1990 (3), p. 35 ("to establish détente"). 33. *Handelingen*, 20.11.2013, 10, p. 37. 34. *Handelingen*, 21.12.2006, 19, p. 47. Voor komische allusies op typische conflicten, zie o.a. ook 6.7.2011, 45, p. 33, 7.7.2011, 47, p. 80, 26.9.2011, 1, p. 9, 20.12.2011, 15, p. 12. 35. Volgens Johan Huizinga was dit enkel in Engeland zo. Zie MARNIX BEYEN, "De eerbiedwaardige onderbrekers...", p. 256.

was bijvoorbeeld het geval bij de felicitaties van sp.a-parlements lid Steve d'Hulster aan LDD'er en kersvers vader Peter Reekmans, die hij een "*dikke proficiat*" wenste, maar "niet met [zijn] betoog"³⁶. Ook Bart Tommelein maakte zo zijn wellicht apolitiek bedoelde gelukwensen over aan voorzitter Jan Peumans, tevens vertegenwoordiger van de N-VA, de gedoodverfde winnaar van de nakende verkiezingen : "Voorzitter, het ga u ook goed, maar toch niet te veel"³⁷.

Zeker wanneer met enige afstand naar het parlementair gebeuren wordt gekeken, bijvoorbeeld bij een afscheid of huldiging van een parlements lid, verworpen pijnlijke dispuuten soms net tot integrerende *inside jokes*. Bij zijn vertrek uit het parlement verontschuldigde André Denys zich bijvoorbeeld bij zijn vrouw Rita, aan wie hij beloofd had politiek en privé gescheiden te houden. "Ik heb de afspraak éénmaal geschonden in dit Vlaams Parlement," reminisceerde hij, "tijdens een legendarisch duel met voormalig minister Mieke Vogels (Agalev) over de nieuwe man"³⁸. Soms gaat het ook over recentere incidenten, zoals een uit de hand gelopen stemmingsronde, waarvan voorzitter Jan Peumans koste wat

kost een herhaling wilde vermijden : "Er is geen schorsing meer mogelijk na het begin van de stemming. Wij hebben daar eens een hele nachtelijke vergadering over gehad, u herinnert zich dat, ik heb daar een trauma aan overgehouden, we gaan dat dus niet meer... – talrijke parlementsleden lachen in herkenning – we komen daar niet meer op terug"³⁹.

Positieve én negatieve herkenbaarheden dragen dus bij tot de integratie van de parlementaire gemeenschap door middel van een *rire d'accueil*. Die bestond al in de kinderjaren van het Frans Parlement, dat het voorbeeld zou worden voor vele Westerse democratieën⁴⁰. Daaronder ook het sinds 1830 onafhankelijke België, waaruit anderhalve eeuw later het Vlaams Parlement zou groeien. Het integrerend effect van gezamenlijk lachen lijkt daarin minstens even werkzaam als in de Franse *Assemblée* in 1790 en 1890. Daarenboven gebeurt dat samen lachen vaak om vergelijkbare redenen : het optreden van de voorzitter, typische partijpolitieke spelletjes of, wat nog niet genoemd werd, versprekingen en allerlei andere onbedoeld lachwekkende uitspraken, waarmee het ganse parlement zich vaak kan vermaken⁴¹.

36. *Handelingen*, 22.1.2014, 21, p. 9. 37. *Handelingen*, 23.4.2014, 34, p. 19. Zie ook 6.7.2011, 46, p. 11, 22.5.2013, 36, p. 13. 38. *Handelingen*, 17.11.2004, 7, p. 36. Zie ook Peeters, 29.6.2011, 43, p. 55. 39. *Handelingen*, 25.1.2012, 21, p. 45. (Zie ook Dehandschutter, 19.12.2012, 19, p. 46.) Naar alle waarschijnlijkheid een verwijzing naar de vergadering van 29 op 30 juni 2011, waarin er veel te doen was rond het al dan niet mogen schorsen van de vergadering tijdens de stemmingen en die uiteindelijk om 3u18 gesloten werd. Zie *Handelingen*, 29.6.2011, 43, p. 149-151, 154. 40. Voor andere *inside jokes*, zie o.a. *Handelingen*, Moerman, 22.11.2006, 9, p. 18, Van Rompuy, 20.12.2006, 17, p. 36, Van Rompuy, 31.1.2007, 23, p. 24, Peumans, 15.7.2009, 5, p. 26, Van den Eynde, 25.11.2009, 8, p. 42, Vander Taelen, 24.2.2010, 24, p. 19, Caluwé, 24.2.2010, 24, p. 77, Vereeck, zie verder, Verstrepen, 7.3.2012, 26, p. 12, Diependaele, 17.12.2014, 19, p. 71, Crevits, 4.2.2015, 24, p. 13. 41. Zie o.a. *Handelingen*, 6.12.2006, 12, p. 20, 28.6.2007, 49, p. 8, 5.3.2008, 31, p. 17, 30.9.2009, 2, p. 20, 16.12.2009, 14, p. 33, 6.1.2010, 17, p. 12, 21.12.2010, 15, p. 25, 27.6.2012, 44, p. 15, 24.9.2014, 2, p. 31. Extra gesmaakt worden vergissingen die iemands 'ware gedachten' lijken te verraden. Zie o.a. 5.3.2008, 31, p. 17, 13.6.2012, 40, p. 19, 15.10.2014, 6, p. 48.

Waarvoor de populaire straatartiest Banksy het Britse parlement aanziet : een bende chimpansees, waarvan een deel het uitbrult als van het lachen (rechtsachter). (Banksy, Monkey Parliament, 2009)

II. De parlementaire hoonlach

De zware wetgevende debatten in de Franse Constituante maakten humor al gauw een onvermijdelijke uitlaatklep⁴². Intussen waren monarchistische congresleden er overigens ook zeer bewust gebruik van gaan maken om een politieke boodschap over te brengen. Hun spot was vooral gericht tegen de republikeinse revolutionairen, wier obsessie met rationaliteit volgens hen demonstreerde dat ze zichzelf *belachelijk* ernstig namen⁴³. Humor ontdeed de machtige congresleden van hun *hubris* en het parlement van zijn *honneur*, zijn waardigheid. De linkerrijde volgde al snel met spottertijen, wat deze achilleshiel gedeeltelijk wegnam (hoewel de reputatie van humorloosheid van links nooit volledig verdwenen is, zie verder)⁴⁴. Dat temperde het conservatieve cynisme echter niet. Tegen het einde van de negentiende eeuw zag het politiek landschap er wel danig anders uit dan bij de Revolutie. Tot de tegenstanders van de republikeinen behoorden nu orleanisten, bonapartisten en een formatie rond de generaal Georges Boulanger, die uiterst links zetelde en leden aantrok uit heel het politieke

spectrum⁴⁵. Maar zoals Henk Te Velde aangaf, kende de parlementaire traditie een grote mate van continuïteit over de regimes heen⁴⁶. Dat bleek ook uit het humorgebruik, want nog steeds bedienden conservatieve parlementairen zich veelvuldig van humor om de republikeinen het vuur aan de schenen te leggen.

Hun grieven en cynische grappen vertonen bovendien boeiende parallellen met de retoriek van twee conservatieve partijen uit de recente Vlaamse geschiedenis: het extreemrechtse Vlaams Belang en de rechts-liberale Lijst Dedecker, in 2011 herdoopt tot Libertair, Direct, Democratisch⁴⁷ (LDD). Tal van verschillen onderscheiden beide formaties. LDD roept niet op tot het sluiten van de grenzen en verwerpen van de Islam zoals het Vlaams Belang doet. Haar kopstukken hebben een ander profiel, alsook het publiek waarop deze zich lijken te richten (zie verder). En het Vlaams-nationalisme van het Vlaams Belang drukt geen stempel op het discours en de humor van de vertegenwoordigers van LDD. Om maar enkele dingen te noemen. Wel maken

42. ANTOINE DE BAECQUE, "Parlementaire hilariteit in de Assemblée Nationale...", p. 215.

43. *Idem*, p. 219; MARNIX BEYEN, "De eerbiedwaardige onderbrekers...", p. 256 en 264.

44. Eind negentiende eeuw werden overigens nog steeds republikeinen beschimpt die zichzelf te serieus namen. Zie MARNIX BEYEN, "De eerbiedwaardige onderbrekers...", p. 266. 45. *Idem*, p. 258 en 259. 46. HENK TE VELDE, *Sprekende politiek...*, p. 243. 47. Het Vlaams Belang werd officieel opgericht in 2004, maar heeft een lange voor geschiedenis. In 1978 scheurde het toenmalige *Vlaams Blok* zich af van de Volksunie, de eerste Vlaams-nationalistische partij na de Tweede Wereldoorlog, waaruit in 2003 ook de N-VA voortkwam. Als meest uitgesproken rechtse en separatistische erfgenaam van de Vlaamse Beweging, die tijdens de Tweede Wereldoorlog veel collaborateurs had voortgebracht, hangt er tot op heden nogal wat argwaan rond de partij, die in 2004 veroordeeld werd voor racisme en zich daarna onder een andere naam heruitvond, maar nog steeds uit elke meerderheid geweerd wordt. LDD daarentegen is een jonge partij, opgericht in 2007 rond Jean-Marie Dedecker, die onder meer vervoegd werd door hoogleraar in de rechten Boudewijn Bouckaert (beiden ex-Vld) en in 2009 door professor economie Lode Vereeck.

ze beide gebruik van humor met een gretigheid en intentie gelijkaardig aan die van de conservatieven in de achttiende- en negentiende-eeuwse Franse *Assemblée*. Volgens de rechtse en boulangistische parlementairen in de *Chambre des Députés* was er een “kloof tussen de democratische retoriek en de ondemocratische praktijk van de republikeinse afgevaardigden”, die ze aankaartten, zo stelde Marnix Beyen vast, “door een soort hyperbolische en absurde pastiche van het parlementaire leven te maken”⁴⁸. Allerhande uitwassen maken ook volgens genoemde Vlaamse minderheidspartijen deel uit van ‘het parlementair leven’. Veel komische opmerkingen van LDD en Vlaams Belang plaatsen vraagtekens bij het democratisch gehalte van het politieke systeem en bij de onbaatzuchtigheid van ministers en volksvertegenwoordigers.

Ten eerste was er de besluitvorming. Deze vond men ondemocratisch, of ondoorzichtig op zijn minst, want aangetast door politiek opportunisme, favoritisme, vriendjespolitiek en dergelijke meer. Zo ontwaarde Boudevijn Bouckaert (LDD) in maart 2010 een heimelijke deal tussen sp.a en haar coalitiepartners, om minister Pascal Smet een politieke overwinning te gunnen, door hem een vrijgekomen som begrotingsgeld te geven, in ruil voor toezeggingen in het mobiliteitsdossier Oosterweel. Hij vergeleek het spottend met een ingestudeerd voetbaleentweetje en wuifde de ontkenning van zo’n deal door Kris Peeters weg, cynisch lachend : “In de politiek is alles mogelijk”⁴⁹.

Zijn partijgenoot Lode Vereeck berispte de regering dan weer omdat ze bij de redding van de Dexia-bank de bankiers zou hebben voorgetrokken op de belastingbetaler : “Deze week leek het een beetje op een spelletje Monopoly”, badineerde hij, “verkoop de bank, ga langs bij de regering, u moet niet naar de gevangenis”⁵⁰. Ook reageerde hij enthousiast op een wellicht ongemeend voorstel van minister-president Peeters aan Filip Dewinter van het Vlaams Belang om eens een regeringsoverleg bij te wonen : “Ik zou daar eigenlijk ook wel eens aanwezig willen zijn, om te zien hoe dat eigenlijk gebeurt”⁵¹. Felix Strackx (Vlaams Belang) zag dan weer graten in een eigenaardig amendement dat “[z]ijn goede vriend”, Kris Van Dijck (N-VA), wilde toevoegen aan een decreet over diverse fiscale bepalingen. Dit amendement zou de Belasting op Inverkeerstelling (BIV) van ‘zelfgebouwde vliegtuigen’ drastisch verlagen, van € 2.478 naar € 61,5 en was zo willekeurig, vond Strackx, dat het alleen maar ingegeven kon zijn door persoonlijke belangen. “Het hele amendement fascineert mij zozeer”, begon hij, “dat ik er diep over nagedacht heb en geprobeerd heb om een reconstructie te maken van de manier waarop het volgens mij gegaan moet zijn”. Wat volgde was het duidelijk nauwkeurig uitgedachte verhaal van twee imaginaire Vlamingen, waarvan de ene – Anthony – door de aankoop van een N-VA lidkaart en een klaagronde bij zijn verre kennis “met een lange arm”, Kris Van Dijck, een stevige reductie wist te bekomen van de BIV op zijn geknutseld vliegtuig⁵².

48. MARNIX BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers...”, p. 259. 49. *Handelingen*, 10.3.2010, 26, p. 21. Zie ook Reekmans, 12.2.2014, 24, p. 27. 50. *Handelingen*, 12.10.2011, 5, p. 65.

51. *Handelingen*, 15.6.2011, 41, p. 25. 52. *Handelingen*, 29.6.2011, 43, p. 104-106.

Vraagtekens werden ook geplaatst bij de manier waarop ministers aan hun positie kwamen. Toen Ingrid Lieten in februari 2011 door een fout geadresseerde mail in nauwe schoentjes kwam, observeerde Lode Vereeck bijvoorbeeld : “Het kan verkeren : van machtigste zakenvrouw in Vlaanderen tot machteloze minister. De vraag is of het dat is waarvoor uw kiezers – of beter gezegd, de kiezers van Peter Vanvelthoven – hebben gestemd”⁵³. Daarmee alludeerde hij op het feit dat Lieten de ministerpost van sp.a had binnengehaald, ondanks een hoger aantal voorkeurstemmen voor Vanvelthoven bij de verkiezingen van 2009. De gedachte was gelijkaardig aan die van de conservatieve markies de Baudry d’Asson, toen die in 1890 de verdediging op zich nam van een “brave werkmán”, die toelating gevraagd had tot de Kamer van Afgevaardigden om, in de woorden van de markies, “eens van nabij de verkozenen van het volk en zelfs hen die dat helemaal niet zijn – gelach ter rechterzijde – te mogen aanschouwen”⁵⁴. Dat het hier om de parlementsleden ging en bij Vereeck om een minister is niet toevallig. De humor van LDD en Vlaams Belang is veeleer antipolitiek dan antiparlementair : een markant verschil met de Franse conservatieven eind achttiende en eind negentiende eeuw. Ze hekelen de politiek in het algemeen, meer dan het parlementair systeem, dat als zodanig veel minder ter

discussie staat dan toen het net (her)ingevoerd was in Frankrijk.

Tot vier maal toe werd de verdeling van ministerposten gepasticeerd met behulp van *Suzanne van Interlabor*, het symbool van interimkantoor Interlabor (tegenwoordig Randstad) en tegen eind jaren negentig van *alle* uitzendconsulentes in Vlaanderen⁵⁵. *Suzanne* werd in 2001 afgevoerd, maar de metafoor leefde voort, onder meer in de humoristische beeldspraak van Lode Vereeck, Filip Dewinter en Joris Van Hauthem. “De Vlaamse regering fungeert in feite als een soort interimbureau voor partijvrijwilligers”, schertste Dewinter in februari 2004, “Minister Tavernier mag net als Suzanne a rato van een paar honderdduizend frank per maand op kosten van de belastingsbetaler militant spelen voor zijn partij”⁵⁶. Hij veroordeelde daarmee Jef Tavernier, die zijn groene partijgenoot Ludo Sannen opvolgde als minister van Leefmilieu en verklaard zou hebben als minister volop campagne te zullen voeren voor zijn partij. Drie jaar later, na de aanstelling van de federale interim-regering Verhofstadt III, wees Van Hauthem de koning aan als *Suzanne*. “Men zegt wel eens dat Gods wegen ondoorgrondelijk zijn”, zei hij, “Dat geldt ook voor de politieke besluitvorming in dit land. (...) Het is een beetje alsof de koning Suzanne van Interlabor speelt en de gebuisde

53. *Handelingen*, 23.2.2011, 28, p. 14. Zie ook Dedecker (over Kris Peeters), 9.5.2007, 39, p. 9. 54. MARNIX BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers...”, p. 259. 55. *De Standaard*, 28 mei 2001, www.standaard.be/cnt/dst28052001_059, geraadpleegd op 6 juni 2016; EDDY ANNYS, “Bijdrage 04. Over hoe randstad zijn aanbod afstemt op de markt”, in *Uitzendwerk. 360° handboek*, Tielt, 2015, p. 80-81. 56. *Handelingen*, 18.2.2004, 35, p. 6.

premier van 10 juni als een veredelde uitzendkracht opnieuw in het zadel helpt om toch maar iets te hebben⁵⁷. Vereeck maakte in 2010 de vergelijking, bij de eedaflegging van de ministers Geert Bourgeois en Philippe Muyters. Deze waren in juni voor de N-VA opgekomen bij de federale verkiezingen en verkozen voor respectievelijk de Kamer en de Senaat. Na hun ontslag gegeven te hebben en de federale zetels in gebruik genomen en doorgegeven te hebben, keerden ze in juli terug in de Vlaamse Regering. “U herinnert zich nog dat motto van Suzanne van Interlabor”, bemerkte Lode Vereeck toen, “Bij de N-VA luidt dat vandaag : op een dag vind je de job van je leven, en dan ben je natuurlijk heel even weg, en dan kom je weer even snel terug, zodat je de keuze hebt uit twee jobs. Op die manier begrijp ik hoe de N-VA aan die 500.000 jobs probeert te geraken⁵⁸.”

Volgens de Franse antiparlementaire minderheid omstreeks 1890 “trachtte de republikeinse politieke klasse in de eerste plaats haar eigen positie veilig te stellen en deinsde zij er niet voor terug om maatregelen te nemen die tegen het Algemeen Stemrecht indruisten”, aldus Beyen⁵⁹. Opnieuw lijken de Vlaamse minderheidspartijen LDD en Vlaams Belang in de voetsporen te treden van hun conservatieve

Franse voorgangers. Ook hun lachwekkende uitlatingen zijn er vaak op gericht politici van de meerderheid als opportunisten af te schilderen. De *cumulards*, afwezigen in het parlement, aspirant-ministers of opkomende burgemeesters, die een “privéoorlogje uit-[vochten] op de kap van de Antwerpenaar” in plaats van te kiezen “voor het Vlaams Belang⁶⁰”; waren zij echt bekommerd om de belangen van de Vlamingen? Hoe idealistisch konden ‘overlopers’ zijn, vooral diegenen die zich bij rijzende ster N-VA voegden? In een debat over het statuut van reisbureaus zei Stefaan Sintobin (Vlaams Belang) bijvoorbeeld spottend : “Op amper vijf jaar tijd nemen de meeste mensen hier een totaal ander standpunt in. (...) Voor mij is dat een beetje zoals een Vlaams Belanger die [zoals Jurgen Ceder] na 25 jaar overstapt naar de N-VA : totaal ongeloofwaardig – *gelach*”⁶¹. Ook wie zelden parlementaire sessies bijwoonde, zou vast weinig belang hechten aan een democratische besluitvorming. “Ik beken dat ik deze actuele vraag ook heb ingediend”, hui-chelde Boudewijn Bouckaert in mei 2013, “om mijn minister [Pascal Smet] nog eens te zien. We hebben hem vorige week moeten missen. Morgen komt hij niet naar de commissievergadering en volgende week is hij weer weg. Ik wilde hem nog wel eens zien”⁶².

57. *Handelingen*, 20.12.2007, 21, p. 16. Het Vlaams Belang wil het koningshuis afschaffen : nog een punt waarop ze duidelijk verschilt van tenminste de monarchistische conservatieven in het Franse parlement. Wel pleiten ze net als de bonapartisten en sommige boulangisten voor sterk leiderschap in een andere vorm, waarbij de machthebber(s) dichter bij het volk staat(-n). Zie FRANK HENDRIKS, *Vitale democratie. Theorie van democratie in actie*, Amsterdam, 2006, p. 94. 58. *Handelingen*, 7.7.2010, 43, p. 7. Zie ook Van Hauthem (over Bart De Wever), 25.9.2013, 2, p. 10. 59. MARNIX BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers...”, p. 258. 60. *Handelingen*, Dewinter, 31.3.2010, 29, p. 19. Zie ook Dewinter (over Patrick Janssens), 6.7.2005, 50, p. 158 en Vereeck (over Kris Van Dijk), 10.3.2010, 26, p. 69 (burgemeesters); Vereeck (over Bourgeois), 20.3.2013, 30, p. 18 (minister-presidentschap). 61. *Handelingen*, 5.7.2012, 48, p. 50. Zie ook Vereeck (over Siegfried Bracke), 23.2.2011, 28, p. 13 en Penris (over Karim Van Overmeire), 12.2.2014, 24, p. 64. 62. *Handelingen*, 15.5.2013, 35, p. 55. Zie ook Vereeck, 31.3.2010, 29, p. 100 en Vereeck, 12.10.2011, 5, p. 65.

“Niet de radicale republikeinen, maar zijzelf waren de eigenlijke dienaars van het algemeen stemrecht en dus van het Franse volk”, wilden de boulangisten, orleanisten en bonapartisten met humor duidelijk maken⁶³. In Vlaanderen meten vooral fractieleden van het Vlaams Belang zich in hun geestigheden een dergelijke woordvoerdersrol aan. Ze gebruiken populaire taal om zich te affiliëren met ‘de gewone Vlaming’ (een “tjevenstreek”, “met onze sjokkedeizen spelen”...⁶⁴), verwijzen regelmatig naar elementen uit de populaire Vlaamse cultuur (“Tante Terry”, “Suzanne van Interlabor”, “Boer Zoekt Vrouw”, “Wij zijn twee vrienden” van Dennie Christian ...⁶⁵) of leggen hun spottende woorden in de mond van ‘men’, ‘de mensen’, ‘de arbeider die ze gesproken hadden’ of ‘Anthony en Noë’⁶⁶. Bij LDD was men vaak even kritisch voor de autoriteiten, maar doorgaans minder ‘volks’ van aanpak⁶⁷. Lode Vereeck en Boudewijn Bouckaert refereerden bijvoorbeeld eerder aan hun professorschap of kennis van het Latijn⁶⁸. Door te alluderen op blunders van ministers of andere ‘politieke lotgevallen’ die de media gehaald hadden, adresseerden fractieleden

bovendien voornamelijk een politiek geïnteresseerd publiek⁶⁹. Het welslagen van humor om zo de geloofwaardigheid van politici aan te tasten blijkt ook uit één van de reacties op het Cluedo-spel van Vereeck: “Ik zie geen enkel probleem. (...) Liever meer van zulke jokes zelfs! Zo beseffen onze Vlaamse ministers misschien eindelijk eens dat hun vele uitpattingen eigenlijk wel abnormaal zijn in Vlaanderens belang”⁷⁰.

Vanzelfsprekend doen vertegenwoordigers van het Vlaams Belang en LDD ook ‘groepslachwekkende’ uitspraken en doet bijvoorbeeld absenteïsme ook bij andere politici cynische grappen opwellen⁷¹. In een politieke context waarin alles draait rond *ethos* (zie ook volgende paragraaf), proberen partijen elkaar immers voortdurend te discrediteren. “*Politicians treasure their own stock of ethos but wish to destroy it in their opponents and humour can be a weapon in this battle*”, analyseerde Mark Rolfe⁷². Desalniettemin was de cynische, antipolitieke humor de twee partijen eigen. We zien deze zelden bij andere oppositiepartijen, noch bij

63. MARNIX BEYEN, “De eerbiedwaardige onderbrekers...”, p. 259. 64. *Handelingen*, Dewinter, 27.2.2008, 29, p. 1; Penris, 2.3.2005, 26, p. 17. Zie o.a. ook Verstrepen, 21.6.2006, 52, p. 9 en Penris, 21.3.2007, 31, p. 18. 65. *Handelingen*, Arckens, 14.2.2007, 26, p. 29; voetnoten 55-57; Van Hauthem, 17.12.2013, 14, p. 37; Van Dijck, 5.6.2013, 39, p. 20. 66. Zie o.a. *Handelingen*, Penris, 22.6.2005, 45, p. 18, Strackx, 22.2.2006, 31, p. 20, Strackx, 29.6.2011, 43, p. 105-106, Strackx, 15.2.2012, 24, p. 53, Tack, 19.12.2012, 18, p. 33. 67. Het discours van stichtend voorzitter en federaal kamerlid Jean-Marie Dedecker, die zijn West-Vlaams accent bijvoorbeeld duidelijk laat merken, lijkt wel ‘volks’. 68. Zie *Handelingen*, Vereeck, 30.9.2009, 2, p. 48, Vereeck, 8.12.2010, 13, p. 23, Bouckaert 2.10.2013, 4, p. 35, Bouckaert, 5.2.2014, 23, p. 12; Vereeck, 30.6.2010, 40, p. 29, Bouckaert, 10.11.2010, 9, p. 76, Sabbe, 18.1.2012, 20, p. 16. 69. Zie *Handelingen*, Vereeck, 10.3.2010, 26, p. 69, Vereeck, 23.2.2011, 28, p. 13, Vereeck, 28.9.2011, 3, p. 12, Vereeck, 27.3.2013, 31, p. 39, Bouckaert, 2.10.2013, 4, p. 35, Bouckaert, 4.12.2013, 12, p. 54. 70. *Radio 1*, “Meer humor nodig in de politiek?”. 71. Zie o.a. *Handelingen*, Bouckaert, 18.12.2013, 18, p. 30: “Ik herinner me nog dat in het middelbaar onderwijs bepaalde boeken werden gepromoot, zoals ‘Wierook en tranen’ van Jos Vandeloop [eigenlijk van Ward Ruyslinck]. Ik durf te wedden dat de helft van dit parlement dat heeft moeten lezen”. Over absenteïsme, zie o.a. *Handelingen*, 29.4.2009, 43, p. 17, 6.4.2011, 33, p. 18, 16.12.2014, 16, p. 60. 72. MARK ROLFE, “The pleasures of political humour...”, p. 367.

de rechts-conservatieve N-VA, die sinds 2004 wel bijna onafgebroken deel uitmaakte van de Vlaamse Regering en tot 2008 een kartel vormde met de Christendemocratisch en Vlaamse CD&V.

De ironie wil overigens dat het succes van de N-VA volgens velen te danken is aan de goedlachsheid en humor van haar voorzitter, Bart De Wever, die zelden op post was in het halffrond, maar scoorde met schalkse optredens in verschillende televisieshows en -debatten⁷³. Het Vlaams Belang daarentegen heeft de afgelopen tien jaar al maar kiezers verloren (vooral aan de N-VA) en LDD kwam in juni 2014 zelfs niet meer op voor het Vlaams Parlement⁷⁴. (Lode Vereeck was kort voordien overgestapt naar Open Vld.) De zelfspot en snedige geestigheden van De Wever op televisie, lijken met andere woorden electoraal meer vruchten af te werpen dan de cynische parlementaire humor van LDD en Vlaams Belang, al is het verband met de verkiezingsuitslagen uiteraard verre van rechtlijnig. Vooral de plebejische, soms ronduit theatrale grappen van sommige Vlaams Belangers lijken nochtans nadrukkelijk bedoeld om 'het volk' aan te spreken⁷⁵. Indicatief is misschien het oordeel dat Radio 1-luisteraar *Gilles* uitsprak over Vereecks Cluedo-opvoering: "Is deze heer een professor? Stand-up comedian, de naam niet eens waardig. (parochiecolder)

De bulderlach van het halffrond was al van hetzelfde niveau. Belachelijk! Voor mij is zulk een debat een serieuze zaak. Wie stemt er voor zulke idioot?"⁷⁶. Serieuze debatten en een bulderlachend halffrond werden met andere woorden beschouwd als onverenigbaar. Zijn verwachting van het parlement wordt echter, zoals we al aantoonen en nog zullen zien, door haast geen enkele wetgevende assemblee ingelost, wat iets zegt over de instellingen, maar ook over de redelijkheid van dergelijke verwachtingen.

III. Humor in het Vlaams Parlement

Parlementaire humor is dus verre van nieuw. Sommige vormen gaan zelfs terug tot het ontstaan van het parlementair stelsel zelf. Maar natuurlijk heeft de wereld sinds de achttiende en negentiende eeuw niet stilgestaan en het humorgebruik heeft dat evenmin. De maatschappelijke context, zowel als de samenstelling, functie en werking van veel parlementen zijn veranderd: ontwikkelingen waaraan het Vlaams Parlement een dubbele erfenis heeft overgehouden. Enerzijds is het ontstaan door en uit het Belgisch Parlement, dat sinds de late negentiende eeuw processen doorlopen heeft van onder meer democratisering van het kiesstelsel, participatisering en mediatisering. Anderzijds hebben de voor het eerst rechtstreeks verkozen

⁷³. Zie o.a. DIRK ROCHTUS, "The Rebirth of Flemish Nationalism. Assessing the Impact of N-VA Chairman Bart De Wever's Charisma", in *Studies in Ethnicity and Nationalism*, nr. 12, 2012 (2), p. 269, 277, 279. De humor van Bart De Wever heeft ook een Facebook-pagina met zo'n honderdduizend fans en werd door vrt-journalist Lieven Van Gils het handelsmerk van de N-VA-voorzitter genoemd. Zie *Reyers Laat*, uitgezonden op 4 mei 2012. ⁷⁴. Volgens schattingen zou 34,7 % à 44 % van de Vlaams Belang-kiezers van 2010 in 2014 voor de N-VA gestemd hebben. Zie *Knack*, 15 februari 2015, www.knack.be/nieuws/belgie/verkiezingsonderzoek-2014-anders-bekeken-de-intense-strijd-tussen-cd-v-open-vld-en-n-v-a/article-opinion-533209.html, geraadpleegd op 6 juni 2016. ⁷⁵. Zie o.a. *Handelingen*, Tack, 19.12.2012, 18, p. 33.

⁷⁶. *Radio 1*, "Meer humor nodig in de politiek?"

De Vlaamse volksvertegenwoordigers (huidige bezetting) en hun geodetische glazen stolp, waaronder zij inmiddels sinds meer dan twintig jaar aan transparante politiek kunnen doen. Vlaams Parlement, 25 juli 2014. (<https://www.flickr.com/photos/vlaamsparlement/14741769855/>)

parlementsleden vanaf 1995 een bocht willen maken met de toenmalige *Vlaamse Raad*, weg van de 'klassieke' parlementaire werkzaamheden en cultuur. Het parlementair humorgebruik na 2004 lijkt echter aan te geven, naast andere indicatoren, dat de ommezwaai zeker niet totaal was.

1995 was een scharniermoment voor het Vlaamse Raad, een jaar later herdoopt tot Vlaams Parlement: het dubbelmandaat werd afgeschaft en de eerste lichte rechtstreekse verkozen vertegenwoordigers dichtte aan de assemblee een speciale missie toe. Voor 1995 was de Raad samengesteld geweest uit federale verkozenen, met federale gewoontes, die volgens huidig secretaris-generaal van het Vlaams Parlement, Martine Goossens, bovendien weinig geloof hechtten aan de Raad als Vlaamse assemblee van de toekomst⁷⁷. Nu moest ze het centrum worden van 'een typisch Vlaamse parlementaire democratie', een parlement dat de klassieke functies (decreetgeving en het controlerecht over de regering) oversteeg en een voelhoorn zou zijn voor wat er in de maatschappij leeft, een bruggenbouwer tussen burgers en politici en een 'glazen huis', waar een opendeurpolitiek gevoerd zou worden⁷⁸. De naamsverandering en een verhuis naar een nieuw gebouw met glazen koepel luidden de koerswijziging symbolisch in.

De antipolitieke grappen die tussen 2004 en 2014 blijkbaar frequent gemaakt werden, geven

echter al aan dat volgens bepaalde politici de dagelijkse parlementaire gang van zaken nog altijd doorspekt is met ondemocratische praktijken. In 1995 had vertegenwoordiger van de Vlaams-nationalistische Volksunie Herman Lauwers er bijvoorbeeld voor gepleit om het voorzitterschap van het herboren Vlaams Parlement geen onderdeel te maken van de regeringsonderhandelingen, zoals in de federale politiek⁷⁹. Maar in 2009 klaagde Filip Dewinter al schertsend dat Jan Peumans, de nieuwe voorzitter, exact zo verkozen was en dat zelfs onbeschaamd aan de media had toegegeven: "De heer Peumans [zei zelfs] op tv dat hij ontgoocheld is dat hij geen minister wordt, maar 'slechts' parlamentsvoorzitter"⁸⁰. Dergelijke grappen kunnen beschouwd worden als symptomen zowel van de beperkte realisatie van als van het voortdurende streven naar de idealen van 1995.

Ook het voortbestaan van een *rîre d'accueil* op basis van herkenbare taferelen wijst eerder op continuïteit. In de decennia na de Roemeense onafhankelijkheid van 1877 legitimeerden de parlamentsleden er hun jonge assemblee overigens precies door typisch parlementaire "*in-group rules*" te vestigen en deze geregeld te expliciteren⁸¹. De vele komische allusies op een interne logica zouden dus ook gezien kunnen worden als een teken dat het Vlaams Parlement zich heden toch ook (nog) probeert te legitimeren door zich te presenteren als een klassieke parlementaire instelling.

77. MARTINE GOOSSENS, *Dertig jaar Vlaams Parlement. Historiek en dynamiek van een parlementaire instelling. 1971-2001/2002*, Kapellen, 2002, p. 81-88. 78. *Idem*, p. 189. 79. *Idem*, p. 188.

80. Peumans' woorden waren: "Het zou oneerlijk zijn mocht ik nu zeggen niet teleurgesteld te zijn", aldus *Gazet van Antwerpen*, 11 juli 2009, www.gva.be/cnt/aid847047/ontgoochelde-jan-peumans-geen-minister, geraadpleegd op 6 juni 2016. *Handelingen*, 13.7.2009, 2, p. 10. 81. ANDRA VASILESCU, "Constructing the parliamentary identity. The Romanian case (1876-1923)", in *Parliamentary discourses across cultures. Interdisciplinary approaches*, Newcastle, 2012, p. 222.

De wens die voorzitter Norbert De Batselier (sp.a) in 1995 uitsprak om het Vlaams Parlement te vrijwaren van “steriele en kortzichtige spelletjes”, heeft zich alleszins niet vertaald in een verschrompeling van de parlementaire humor tegen 2004⁸². In welke mate dit haalbaar zou zijn en ook wenselijk is nog maar de vraag. Eén waar de luisteraars van Radio 1 het bijvoorbeeld oneens over waren. De huidige functie en context van het Vlaams Parlement maken het bovendien niet verwonderlijk dat er zulke spelletjes gespeeld worden⁸³.

Eerst en vooral is de politiek de afgelopen decennia sterk gemediatiseerd. De pers volgt de handel en wandel van politici op de voet en sinds 2002 worden de plenaire vergaderingen van het parlement bijvoorbeeld ook live uitgezonden op de openbare televisieomroep. Aangezien de meeste persaandacht echter gaat naar wat zich buiten het parlement afspeelt, zorgt dit er vermoedelijk vooral voor dat parlementsleden hun tussenkomsten nu opvallender maken, in de hoop het nieuws of internet te halen en alsnog een “stukje van de media-taart” te krijgen, zoals mediaprofessor Peter Van Aelst het omschreef⁸⁴. De heuse conferences van Lode Vereeck en de soms exuberante humor van het Vlaams Belang zijn hiervan ongetwijfeld exponenten. Alzo beschouwd, is de aandacht voor de ‘manier van brengen’ mogelijk inderdaad sneller toenomen dan die voor de inhoud, zoals

iemand op het Radio 1-forum suggereerde. Al is de verpakking nu misschien maar even belangrijk, en doet deze er bij de besluitvorming waarschijnlijk zelfs minder toe dan tijdens het negentiende eeuwse unionisme, toen fracties nog niet beslisten over het stemgedrag van hun leden.

Heden is de partijtucht dermate groot dat sterke retoriek maar kan wegen op een stemming als een volledige partij over de schreef getrokken wordt, inclusief haar leiding, die steeds meer touwtjes in handen heeft, samen met de regering. Het Vlaams Parlement is dus ook niet de slagvaardige wetgevende assemblee geworden waarop men gehoopt had⁸⁵. De macht ligt elders, terwijl de instelling de laatste jaren wel fel gemediatiseerd is, wat het vooral een uitstekend instrument maakt voor imagomanagement en humor met die functie, zeker aangezien “*humour is addressed to the imagination more than the intellect*”, zoals John Morreal opmerkte⁸⁶. Zin voor humor tonen is op zich al sympathiek. Het “vergroot ontegenzeggelijk de aantrekkingskracht van een debater”, schreef debatcoach Peter van der Geer⁸⁷. In het geval van zelfspot getuigt het daarenboven van zelfrelativering en laat het mensen toe zichzelf of een partijgenoot op een niet-arrogante manier te presenteren als specialist in een bepaald dossier – “Iedereen zal wel weten dat ik een speciale relatie heb met de duinen” – of als een bepaald type persoon⁸⁸. Boudewijn Bouckaert associeerde

82. MARTINE GOOSSENS, *Dertig jaar Vlaams Parlement...*, p. 201. 83. *Ibidem*. 84. PETER VAN AELST, *De mediatisering van de Vlaamse politiek*, Leuven, 2014, p. 82. 85. MARTINE GOOSSENS, *Dertig jaar Vlaams Parlement...*, p. 201. 86. JOHN MORREAL, “Humour and the conduct of Politics”, p. 74. Zie ook RAZVAN SAFTOIU & CARMEN POPESCU, “Humor as a branding strategy in political discourse. A case study from Romania”, in *Revista Signos. Estudios de Lingüística*, nr. 47, 2014, p. 314. 87. PETER VAN DER GEER, *De kunst van het debat*, Den Haag, 2002, p. 119. 88. Citaat van André Van Nieuwkerke, wiens bekendste wapenfeiten natuurbeheer in kustgebied betreffen. *Handelingen*, 9.3.2005, 28, p. 59. Nog over typische dossiers, zie *Handelingen*, Van Houthem (over Jan Roegiers), 3.3.2010, 25, p. 70, Sintobin (over Ivan Sabbe), 18.1.2012, 20, p. 46,

zich bijvoorbeeld met bepaalde literatuur en een cultuur, door te zeggen : “Bij mij [is] het fout beginnen gaan toen ik ‘Ik, Jan Cremer’ ben beginnen lezen, ‘Turks fruit’ van Jan Wolkers enz.”⁸⁹. Om een overdreven klacht van Veli Yüksel te ridiculiseren, koos Pascal Smet dan weer voor een vergelijking die alludeerde op zijn homoseksuele geaardheid : “Dat is mislukt drama, dat is spel opvoeren, en in mijn wereld spreekt men dan van mislukte drama queens”⁹⁰. En met name Eric Van Rompuy lijkt graag zijn anciënniteit en ervaring te benadrukken, door te spotten met zijn gevorderde leeftijd en imago van “meubilair van het parlement”⁹¹. Ook huidig minister-president Geert Bourgeois lachte de afgelopen jaren herhaaldelijk met zijn eigen “vijftig tinten grijs”⁹².

Ten derde is de concurrentie voor kiezers vandaag groot. De partijen zijn talrijker geworden door de intrede van onder meer een socialistische en christendemocratische fractie rond 1900 en recenter van partijen als Agalev (Groen), de N-VA en LDD. Bovendien zijn de stemgerechtigden niet meer alleen de gegoede cijnskiezers van de

negentiende eeuw, maar is het electoraat nu een ontzuilende massa met vele gezichten en kiezers die relatief veranderlijk stemmen⁹³. Partijen moeten dus tegelijkertijd een breed publiek aanspreken en hun traditionele achterban zien te consolideren, zoals sp.a-fractielid Dany Vandenbossche bijvoorbeeld beide leek te willen doen toen hij in 2008 grapte : “Ik pleit hier in geen geval voor de vorm van steun [aan de gedrukte pers] die hier daarnet nog karikaturaal is voorgesteld. Hoewel ik een gewezen communist ben, hoeft de tijd van de Pravda [Sovjet-dagblad] voor mij niet terug te keren. Indien de minister-president de Pravda wil uitgeven, zal ik hem echter opnieuw lezen”⁹⁴. Het Vlaams Belang kiest er dan weer duidelijk voor om zeker de radicale rechtse kiezers, separatisten en flaminganten aan zich te binden, door de minste doekjes te winden om hun kritiek en intenties en door in hun grappen, net als in de rest van hun discours, te refereren aan oer-Vlaamse thema’s en mythes, zoals de Guldensporenslag⁹⁵. Dit doet de publiek-verruimende N-VA volgens politicologe Gabriela Goudenhooft in het algemeen nog maar zelden⁹⁶. Daarenboven trekt Vlaams

Moerman (over Johan Vande Lanotte), 18.4.2012, 31, p. 11, Van Malderen (over Mieke Vogels), 27.3.2013, 31, p. 32, Vogels (over zichzelf), 22.5.2013, 36, p. 12, D’Hulster (over Steve Stevaert), 22.1.2014, 21, p. 5. ⁸⁹. *Handelingen*, 18.12.2013, 18, p. 30. ⁹⁰. *Handelingen*, 19.6.2013, 42, p. 54. ⁹¹. Deze titel werd hem eerst toegeschreven door Filip Dewinter, maar daarna door Eric Van Rompuy zelf herhaald. Zie ook *Handelingen*, 20.12.2011, 15, p. 12, 13 en 24, 27.4.2011, 34, p. 26, 6.6.2012, 39, p. 89, 19.12.2012, 19, p. 17, 18.12.2013, 17, p. 23. ⁹². *Handelingen*, 26.7.2014, 6, p. 17. Zie ook 22.12.2010, 17, p. 44, 22.5.2013, 37, p. 62. Nog over ouderdom, zie Vandaele (over Jan Peumans), 15.12.2009, 12, p. 57 en Ceysens (over Dirk Van Mechelen), 28/06/2007, 49, p. 6. Andere zelfbeelden die gepromoot werden, waren bijvoorbeeld die van doorbijter (zie Vogels, 13.6.2007, 45, p. 1 en 4.7.2012, 45, p. 37) of van professor (zie voetnoot 67). ⁹³. MARC SWYNGEDOUW & DIRK HEERWEGH, “Wie stemt op welke partij? De structurele en culturele kenmerken van het stemgedrag in Vlaanderen. Een analyse op basis van het postelectorale verkiezingsonderzoek 2007”, in *Onderzoeksverslagen CeSO/IPSO*, nr. 12, 2009, p. 27. ⁹⁴. *Handelingen*, 10.12.2008, 15, p. 12. ⁹⁵. *Handelingen*, 20.3.2013, 30, p. 29 (Guldensporenslag). Zie o.a. ook voetnoot 64 en 9.3.2005, 28, p. 43, 20.12.2006, 17, p. 36, 9.2.2011, 26, p. 40. ⁹⁶. GABRIELA GOUDENHOOF, “The Right Wing Parties Dynamic between the Economic and the Identity Discourse. Case study Belgium”, in *Journal of Identity and Migration Studies*, nr. 7, 2013 (1), p. 42.

Belang' er Jan Penris met zijn grappen geregeld een uitgesproken Antwerpse kaart⁹⁷. Andere politici, inclusief de kopstukken van LDD, spitsen hun humor betrekkelijk weinig toe op een bepaalde regio. Aangezien zij slechts stemmen kunnen behalen in één provinciale kieskring mag dit enigszins verwonderen.

Tot slot kunnen coalitie en oppositie elkaar in het huidige systeem met vaste meerderheden vier jaar lang haast consequent tegenwerken, wat een constructief debat soms lijkt te verhinderen en de politieke spelletjes kennelijk bevordert. Tussen verkiezingen in is het relatief 'veilig' om andere partijen te schoffen (ook oppositiepartners). Er moeten immers niet bij elk wetsvoorstel of -ontwerp bondgenoten gevonden worden, zoals in het Europees Parlement of bijvoorbeeld ook in het Griekse. Daarin spotten parlamentsleden volgens Marianthi Georgalidou nu eens met de ene partij, om dan weer samen te lachen met een andere⁹⁸. In Vlaanderen varieert dit veel minder en beschimpen meestal rechts en links elkaar of meer- en minderheid. Aangezien de Vlaamse regeringen legislatuurregeringen zijn, kunnen ze in principe niet ten val

gebracht worden. Oppositiepartijen proberen de meerderheidspartijen echter wel in een slecht daglicht te stellen met het oog op toekomstige verkiezingen. Dat doen ze onder meer door met humor de cohesie binnen de coalitie op de proef te stellen⁹⁹. Meestal gaat het om ironische of sarcastische uitspraken – "De eensgezindheid tussen de meerderheidspartijen is ontroerend"¹⁰⁰ – soms om metaforen die de werkzaamheden van de Vlaamse Regering omschrijven als een soap, een ziekte, een huwelijk vol overspel of, zoals Open Vld'er Sas Van Rouveroij grapte, als een schip met *Muyters*¹⁰¹. De *leveling function* van humor wordt bovendien aangesproken om gezagvoerders van hun voetstuk te halen¹⁰². Zo vond Hermes Sanctorum (Groen) de antwoorden van minister-president Kris Peeters maar flets voor "*de machtigste man van Vlaanderen*"¹⁰³. Door ministers en parlamentsleden te herinneren aan hun uit-schuivers en gebreken, zoals Lode Vereeck in zijn *whodunit*-speech, worden ze herleid tot feilbare stervelingen¹⁰⁴. Ook schuine humor en scatologische grappen kunnen geïnterpreteerd worden als herinneringen aan het feit dat ook machtige politici maar mensen

⁹⁷. Zie *Handelingen*, 2.3.2005, 26, p. 17, 10.7.2008, 55, p. 3, 6.7.2011, 46, p. 24, 30.5.2012, 38, p. 13, 22.1.2014, 21, p. 26, 12.2.2014, 24, p. 17. ⁹⁸. MARIANTHI GEORGALIDOU, "Stop caressing the ears of the hooded". Political humour in times of conflict", in *Studies in political humour*, (Discourse Approaches to Politics, Society and Culture), Amsterdam, 2011, dl. 46, p. 105. ⁹⁹. Zie o.a. *Handelingen*, 23.2.2011, 28, p. 20, 25.4.2012, 32, p. 18 (Vlaams Belang); 4.7.2012, 47, p. 7, 25.9.2013, 3, p. 8 (LDD); 9.12.2009, 10, p. 19, 4.3.2015, 27, p. 27 (Groen); 15.7.2009, 4, p. 26, 23.2.2011, 28, p. 11 (Open Vld, oppositie tussen juli 2009 en juli 2014); 26.11.2008, 12, p. 3 (N-VA, oppositie tussen september 2008 en juli 2009). ¹⁰⁰. *Handelingen*, Watteeuw, 8.6.2011, 40, p. 22. ¹⁰¹. *Handelingen*, Van Rouveroij, 12.10.2011, 5, p. 7. Zie ook Van Dijck, 24.4.2013, 33, p. 10 (soap); Dewinter, 26.9.2007, 4, p. 26, Wienen, 11.12.2013, 13, p. 50 (ziekte); Vogels, 26.9.2007, 3, p. 15, Janssens, 25.4.2012, 32, p. 18, Vereeck, 4.7.2012, 47, p. 7, Martens, 15.1.2014, 20, p. 51 (huwelijk/relatie). ¹⁰². Term ontleend aan Charles Schutz, die deze toepassing van humor toegepast zag worden in uiteenlopende historische contexten. Zie CHARLES SCHUTZ, *Political humor...*, p. 38. Ook vergelijkbaar met de Franse monarchisten rond 1790, die de gezagvolle republikeinen hun *hubris* trachtten te ontnemen. ¹⁰³. *Handelingen*, 20.12.2011, 16, p. 23. ¹⁰⁴. Zie o.a. Vereeck en Bouckaert, voetnoot 68, Watteeuw, 2.3.2011, 29, p. 47, Gatz, 30.3.2011, 32, p. 9, Moerman, 10.7.2013, 47, p. 21.

zijn, met menselijke behoeften en instincten: een effect waarvan ook de betere retorici in het negentiende-eeuwse Britse parlement zich zeer bewust waren¹⁰⁵.

Toch is humor geen oppositiewapen *per se*. De meerderheid maakt er net zo goed gebruik van om de minderheid, haar argumenten en aanvalsstrategieën te ridiculiseren. Zo lachte Bart Tommelein de kritiek van Björn Rzoska op de besparingen weg, door de Groenfractie-leider een grote naïviteit te verwijten en te spotten: “U [zou] als minister-president nooit een begroting in evenwicht krijgen. (...) Als ik aan mijn kinderen vraag hoeveel zakgeld ze het liefst zouden hebben, denk ik dat mijn parlementaire wedde onvoldoende zou zijn”¹⁰⁶. Ook kwantitatief moet de meerderheid overigens niet onderdoen. De liberale (Open) Vld grapte wel aanmerkelijk meer in haar oppositie- dan coalitiejaren,

geeft een benaderende telling aan, maar lokte in totaal, net als oppositiepartij Groen, ruim minder vaak gelach uit dan CD&V en maar ongeveer even dikwijls als N-VA en sp.a vanop de meerderheidsbanken¹⁰⁷. Die laatste twee partijen zouden elkaar over de onderzochte tien jaar zo goed als evenaren¹⁰⁸. Ervan uitgaande dat de beperkingen van onze onderzoeksmethode de cijfers niet fundamenteel vertekenen, kunnen we de mythe dat ‘linkse’ politici geen gevoel voor humor hebben dus als ontkracht beschouwen¹⁰⁹.

Het zijn ook niet alleen mannen die grappen maken, al blijven de vrouwelijke parlementsleden met ongeveer één op zes uitgelokte lachsalvo's wat achter. Tussen 2004 en 2014 bekleedden zij namelijk wel 31 à 44 procent van de Vlaamse zetels¹¹⁰. Dat er minder vrouwelijke ministers(-presidenten)

105. Voor scatologische humor, zie *Handelingen*, Dewinter, 28.4.2010, 31, p. 13, Strackx, 29.6.2011, 43, p. 105. Voor schuine humor, zie o.a. *Handelingen*, Stassen, 23.7.2004, 4, p. 16, Stassen, 16.3.2005, 30, p. 46, Penris, 22.6.2005, 45, p. 18, Vogels, 26.9.2007, 3, p. 15, Bouckaert, 23.2.2011, 28, p. 65, Vereeck, 28.9.2011, 3, p. 12, Moerman, 14.11.2012, 9, p. 37, Van Malderen, 26.7.2014, 5, p. 6. Zie o.a. CHARLES SCHUTZ, *Political humor...*, p. 38; HENK TE VELDE, *Sprekende politiek...*, p. 120. **106.** *Handelingen*, 24.9.2014, 3, p. 12. Zie o.a. ook Peeters, voetnoten 29 en 30, De Wever, 23.7.2004, 4, p. 23, Ceysens, 19.12.2006, 14, p. 28, Vandenbroucke, 11.3.2009, 34, p. 6, Vanvelthoven, 9.12.2009, 10, p. 8, Diependaele, 3.2.2010, 22, p. 33, Crombez, 6.4.2011, 33, p. 23, Van Malderen, 29.6.2011, 43, p. 102, Martens, 6.7.2011, 45, p. 33, Van den Bossche, 18.12.2012, 15, p. 53. **107.** Onder voorbehoud van de genoemde beperkingen, kunnen we zeggen dat vertegenwoordigers van (Open) Vld een dertigtal uitspraken deed waarop ‘gelach’ volgde tussen 2009 en 2014, de jongste legislatuur die de partij op de oppositiebanken doorbracht, tegenover ruim het dubbele tussen 2004 en 2009, toen ze deel uitmaakte van de Vlaamse meerderheid. (Er was overigens een licht stijgende trend waarneembaar in het totaal aantal meldingen van ‘gelach’, wat dan weer te wijten kan zijn aan wijzigende stenografische normen.) Het negentigtal meldingen waarop dit samen neerkomt, stemt ongeveer overeen met het aantal lachsalvo's dat werd opgewekt door leden van Groen(!) en van N-VA en sp.a als meerderheidspartijen, die er in hun korte passages in de oppositie elk nog een tiental bijdeden. CD&V, dat steeds deel uitmaakte van de meerderheid, spant met ruim honderddertig passages de kroon, uitspraken van de minister-president nog niet meegerekend. **108.** In totaal werden voor beide partijen 104 passages geteld. **109.** Zie o.a. www.veto.be/jg27/veto2713/vlaamsblokpropaganda.html, of voor eenzelfde vooroordeel in Nederland: www.stand.nl/stellingen/Politiek/Links-heeft-geen-gevoel-voor-humor-en-sargasso.nl/weekendquote-links-heeft-geen-humor/, allen geraadpleegd op 6 juni 2016. **110.** *De Standaard*, 24 november 2014, www.standaard.be/cnt/dmf20141124_01393286, geraadpleegd op 6 juni 2016.

en fractievoorzitters waren, verklaart deze ongelijkheid maar ten dele. Toch gebruiken meerdere vrouwen geregeld humor, zo bijvoorbeeld Mieke Vogels, Hilde Crevits, Elizabeth Meuleman, Fientje Moerman en Patricia Ceysens en een taboe op schuine humor, zoals feministes volgens Aurelia Carranza Márquez teweeg brachten in het Spaanse parlement, is er in Vlaanderen niet. Seksueel-getinte grappen kwamen voor en werden gemaakt door zowel mannen als vrouwen¹¹¹.

IV. Parlementaire humor : *nil novi sub sole* ?

Gender, partij, politieke positie: het had allemaal een invloed, maar geen van deze factoren drukten een doorslaggevende stempel op het humorgebruik. Enkel wat best omschreven kan worden als de 'delegitimerende functie' van humor had een duidelijk streepje voor bij oppositiepartijen LDD en Vlaams Belang. De overige humor in het Vlaams Parlement was tamelijk zachtmoedig. Hoewel zij een duidelijk politiek doel diende : doorgaans het verdedigen dan wel aanvallen van standpunten, argumenten en beleidskeuzes, bleek ze zelden bedoeld om mensen echt te kwetsen of

grote politieke schade toe te brengen. Een *rire d'exclusion* was in veel mindere mate aanwezig dan de *rire d'inclusion* en dan het geval was in bijvoorbeeld het Britse parlement, waarin humor volgens Henk te Velde vaak ten koste ging van buitenstaanders en nieuwkomers, die ronduit uitgelachen werden om bijvoorbeeld hun beginnersfouten¹¹².

Gegrapt en gelachen werd er overigens al in de beginjaren van de Franse *Assemblée Nationale*, die het prototype werd van een modern parlement. Franse invloeden weerspiegelden vanaf de negentiende eeuw onder meer ook in de Belgische parlementaire cultuur, toonden Marnix Beyen en Henk te Velde aan, die in hoge mate schijnt te zijn overgegaan op het Vlaams Parlement, ondanks interne inspanningen vanaf 1995 om te breken met de klassieke parlementaire cultuur en gebruiken¹¹³. In het emotionele en ornamentale taalgebruik van Belgische volksvertegenwoordigers, lijkt er steeds meer ruimte te zijn geweest voor humor dan in bijvoorbeeld de retoriek in het stijvere, meer administratie-gerichte Nederlandse parlement. Dat had het blijkbaar moeilijker met grappenmakers, op hetzelfde moment (midden twintigste eeuw) als in de Belgische Kamer frequent gelachen werd¹¹⁴.

111. Zie o.a. *Handelingen*, Vogels, 26.9.2007, 3, p. 15, Moerman, 14.11.2012, 9, p. 37; AURELIA CARRANZA MÁRQUEZ, "The faces of humor. Humor as catalyst of face in the context of the British and the Spanish Parliament", in *Humor*, nr. 23, 2010 (4), p. 493. 112. HENK TE VELDE, *Sprekende politiek...*, p. 115-119. 113. MARNIX BEYEN & HENK TE VELDE, "Passion and reason. Modern parliaments in the Low Countries", in *Parliament and Parliamentarism : A Comparative History of a European Concept*, New York, 2016, p. 81-96. 114. Voor Nederland, zie HENK TE VELDE, *Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl*, Amsterdam, 2002, p. 187 en 207. Voor België, zie www.plenum.be.

Humor in het parlement is hoe dan ook geen typisch Frans gegeven. Het werd zeer zeker ook gebruikt in het Britse en Brits geïnspireerde parlement van Australië, bijvoorbeeld. *"Political discourse was no better in the so-called good old days"*, merkte Mark Rolfe daarover op, *"This unruly discourse was there when democracy began in the 1850s"*¹¹⁵. En zelfs in Nederland werd er door sommigen handig gebruik van gemaakt, zei het voornamelijk door de meer subversieve elementen die voornamelijk onderwerpen trachtten te agenderen en zich opwierpen als "stem van het volk": de jonge liberalen in de jaren 1860 en 1870, bijvoorbeeld, communistisch fractieleider en zelfverklaard 'geweten van de Kamer' Marcus Bakker een eeuw later en Geert Wilders vandaag¹¹⁶. Weinig 'inclusieve humor' dus, maar wederom een blijk van de verbondenheid tussen humor en 'spreekbuispolitiek', alsook van het feit dat parlementaire humor geenszins een recent verschijnsel is en zeker geen *Vlaamse* nieuwigheid. Een komische vertoning als die van Lode Vereeck in september 2011, is daarom ook niet te beschouwen als een curieus eenentwintigste-eeuws spektakel, maar precies als

voorbeeld van een gebruik dat al eeuwenlang meegaat en in de lijn ligt van wat we van de parlementaire praktijk kunnen verwachten¹¹⁷.

Parlementaire humor is wel onderhevig aan veranderingen in de context: de democratisering van het stemrecht, bijvoorbeeld, de toenemende macht van de partijen en bovenal wellicht de recentere media-revolutie. Toch blijken er desondanks vele parallellen te zijn die deze overschrijden en waarvan het interessant zou zijn vast te stellen of het werkelijk om continuïteiten gaat. Welke toepassingen van humor werden in België ook al doorheen de negentiende en twintigste eeuw gebruikt? Welke nog niet en zijn dus te beschouwen als gevolgen van evolutie? Was de humor bitsiger, zoals die tussen Palmerston en Disraeli, toen ook België nog een politieke bipool was met homogene regeringen? Waarom gedijen in Vlaanderen zelfs in extreem-rechtse, nationalistische hoek geen politici (meer) met een scherpe etnische humor, zoals die van de Roemeense populist Corneliu Vadim Tudor¹¹⁸? Heeft de 'vervrouwelijking' van de politiek nu

115. MARK ROLFE, "The pleasures of political humour...", p. 363. **116.** HENK TE VELDE, "Staten-Generaal en Parlement. De welsprekendheid van de Tweede Kamer", in *In dit huis. Twee eeuwen Tweede Kamer*, Amsterdam, 2015, p. 176, 185, 189-190. **117.** Zie o.a. VILLY TSAKONA & DIANA ELENA POPA, "Humour in politics and the politics of humour. An introduction", in *Studies in Political Humour. In between political critique and public entertainment*, Amsterdam, 2011, p. 1; DON NILSEN, "The Social Functions of Political Humor", p. 35; CHARLES SCHUTZ, *Political humor...*, p. 38. **118.** Zie ook Davies, die schreef dat etnische grappen komen en gaan al naargelang etniciteit een voornaam thema geacht wordt: CHRISTIE DAVIES, *Ethnic humour around the world. A comparative analysis*, Bloomington/Indianapolis, 1990, p. 2; RAZVAN SAFTOIU & CARMEN POPESCU, "Humor as a branding strategy in political discourse...", p. 293, 308; MONA MOUFAHIM, PATRICK REEDY & MICHAEL HUMPHREYS, "The Vlaams Belang. The Rhetoric of Organizational Identity", in *Organization Studies*, nr. 36, 2015 (1), p. 97, 102-103.

wel of geen impact gehad? Het is uitkijken naar verder onderzoek dat meer inzicht zal verschaffen in de geschiedenis en toekomst

van de Vlaamse en Belgische parlementaire humor.

BIEKE NOUWS (°1993) studeerde in 2015 af aan de Universiteit Antwerpen als Master in de geschiedenis. Heden is ze werkzaam aan de KU Leuven, waar ze als lid van de onderzoeksgroep 'Vertaling en Interculturele Transfer' een doctoraat voorbereidt over vertaalideologieën in België (1830-1914). Voor contactname : bieke.nouws@kuleuven.be.

